

Uddrag fra Grundtvigs oplysningstanker - om at knytte bånd og løse knuder

A f Ove Korsgaard

I Grundtvigs terminologi er skolens epoke også enkeltmandens epoke. Skolens tidsalder er individualiseringens tidsalder. Her er det menneskets forhold til sig selv, der kommer i centrum. Enkeltmandstidens stigende selvbevidsthed betyder nye vilkår for samfundsdannelsen. I Grundtvigs optik betyder det, at oplysning kommer til at spille en langt større rolle end tidligere for relationen mellem individ og samfund. Skolen bliver nu samfundets centrum. Sammenlignet med oldtiden og middelalderen træder enkeltmanden i skoletiden i en helt anden grad end tidligere frem på historiens scene. Denne individualisering, som Columbus og Luther symboliserer, betragter Grundtvig som en vigtig, men også en yderst farlig fase i den universalhistoriske udvikling. Den franske revolution 1789 viser hvor farlig. Her blev forholdet mellem den enkeltes frihedstrang og staten som varetager af det fælles bedste ødelagt med fatale følger. På trods af erfaringerne med den franske revolution og faren for, at friheden undergraver den for samfundet nødvendige sans for det fælles bedste, argumenterer Grundtvig ikke for mindre frihed end tidligere, men for mere. At være medlem af et samfund betyder at påtage sig et ansvar for dets fælles liv. Og det sikres bedst, hvis der i samfundet er frihed for individet til selv at påtage sig et ansvar. Grundtvigs samfundsfilosofi bygger på det synspunkt, at kun i frihed vil individet frivilligt pålægge sig de nødvendige bånd. Grundtvig argumenterer på ingen måde for den totale individuelle frihed. En sådan forståelse af frihed vil i det lange løb føre til samfundets opløsning. For samfundsborgeren eksisterer den ubegrænsede frihed ikke. Absolut individualisme er for Grundtvig uforenelig med en forestilling om samfund. Ethvert samfund er nemlig afhængigt af bånd mellem enkeltmanden og staten. Samfundsdannelse beror altid på en vis enighed om det fælles bedste; »thi hvor en saadan Grund-Enighed ikke spores, der har aldrig dannet sig et Borgerligt Selskab, men kun en Herre-Stand og Trælle-Stand i skarp Modsætning, der vel tilsammentagne kan kaldes en stat, men er dog ingenlunde, hvad vi her tale om, da i en saadan Kreds »den Stærkes Ret« unægtelig er GrundLoven«. Hvis ikke der er en vis enighed om »det fælles bedste«, går forholdet mellem enkeltmanden og staten i hårdknude. Derfor er det for Grundtvig et hovedspørgsmål, om det er muligt at undgå, at forholdet går i hårdknude? Og hvis skaden er sket, om det da lader sig gøre at løse knuden på anden måde end med sværdet?

Det er her, skolen kommer ind som en ny, betydningsfuld institution. Ifølge Grundtvig er skolens historiske opgave nemlig at løse den gordiske knude mellem staten og individet på anden måde

end med magt. »Dette er Knuden, den Gordiske Knude i Menneske-Udviklingen, som hidtil i Grunden altid overhuggedes med Alexander-Sværdet, men maa nødvendig løses med Læmpe og med Taalmodighed, hvor Staten skal reddes og ægte, menneskelig Oplysning skride frem til Dagenes Ende«.

Citeret fra:

Korsgaard, Ove (2000). Grundtvigs oplysningstanker - om at knytte bånd og løse knuder.

Grundtvig-Studier, 51(1), 154-171. Her citeret er s.161-162 Hentet fra

<https://tidsskrift.dk/grs/article/view/16362>